

OUTOKUMPU OY:n ASUINRAKENNUSTOIMINTA
OUTOKUMMUSSA VUOSINA 1939 - 1960

Proseminaarityö .
tuntiopettaja Osmo Kiiskisen
johtamassa Suomen historian
proseminaarissa Joensuun
yliopistossa 1.3.1988.
Tekijä: Sari Rantanen
Opponentti: Mika Lepola

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1. OUTOKUMPU-KOPPARVERKIN TULO PAIKKAKUNNALLE	1
1.2. TEHTÄVÄ	2
1.3. LÄHTEET	3
2. ASUINRAKENTAMINEN - SOSIAALITYÖTÄ VAI LIIKETOIMINTAA	5
2.1. VAIHTOEHDOT TYÖVÄENASUNNOILLE	5
2.2. TYÖSUHDEASUNTO SOSIAALISENA ETUNA	6
3. OUTOKUMPU OY:n ASUINRAKENNUSTUOTANTO 1939 - 1960	8
3.1. VUOKRA-ASUNTOTUOTANNON MÄÄRÄLLINEN KEHITYS	8
3.2. VUOKRA-ASUNTOJEN LAATU JA MUKAVUUDET	11
3.3. OMAKOTIRAKENTAMINEN YHTIÖLÄISTEN KESKUUDESSA	14
4. SIIRTOVÄKI OUTOKUMMUSSA	18
5. ASUNTOTUOTANTO HOUKUTTAMENA TYÖVOIMALLE	20

LÄHTEET

LIITTEET

Työssäni käyttämät lyhenteet:

VK = Outokummun kaivoksen vuosikertomukset
OuSan = Outokummun Sanomat

1. JOHDANTO

1.1. OUTOKUMPU-KOPPARVERKIN TULO PAIKKAKUNNALLE

Outokummun kuparimalmio silloisen Kuusjärven pitäjässä löydettiin maaliskuussa 1910 laajan kairaus ja kartoitustyön seurauksena. Kairauksia johti geologi Otto Trüstedt ja toimintaan ja tutkimuksiin olivat osallistuneet valtion geologinen tutkimusosasto sekä Hackman & Co. maanomistajan ominaisuudessa.¹ Varsinainen louhintatyö aloitettiin jo vuonna 1912 ja tarkkojen kannattavuuslaskelmien jälkeen Suomen valtio ja Hackman & Co. perustivat kaivososakeyhtiön Keisarillisen senaatin suostumuksella. Uuden yhtiön nimeksi tuli Outokumpu Kopperverk.² Kaivoksen alkutaival oli karikkoista ja yhtiö oli välillä norjalaisomistuksessa. Virhevalinnat jalostusmenetelmissä ja taloudelliset tappiot saattoivat yhtiön konkurssitilaan, josta se vuonna 1921 nostettiin kansallistamalla.³ Nimenä oli tuolloin jo Ab Outokumpu Oy.

Myöhemmin Outokumpu Oy on poikanut uusia kaivoksia niin Outokummussa, kuin muualla Suomessa. Mökkivaaran kaivoskuilu Outokummussa otettiin käyttöön talvisodan aattona 1939, Keretin kaivos valmistui 1954 ja viimeisin Vuonoksen nikkeli-kuparikaivos 1970-luvun alussa. Muualla Suomessa yhtiöllä on tuotantolaitoksia muunmuassa Harjavallassa, Porissa ja Vihannissa.⁴

Kaivoksen toiminnan alkuvaiheessa kaivospaikkakunnan asuntotilanne oli lähes sietämätön. Yhtiö korjasi omistamiaan torppia ja autiotiloja muualta tuleville työläisilleen asuttaviksi. 1910-luvulla rakennettiin yhtiöläisille kaksikerroksisia kyykereitä, joita ahtautensa vuoksi kutsuttiin myös punamultakasarmeiksi.⁵

-
1. Eskola, P., Outokummun löytöhistoria asiakirjojen valossa. Outokummun Sanomat 1946:numero 1-2. ss. 4-5.
  2. Kuisma, Markku, Kuparikaivoksesta suuryhtiöksi. Outokumpu 1910-85. s. 15.
  3. Kuisma, ss. 27-28, 48.
  4. Raunio, Antti, Outokumpu Oy. Tutkimuksella tuloksiin - malmeista metalliksi. ss. 12, 52.
  5. Miettinen, Ritva, Työväestön asunto-olojen kehitys Outokummun kaivoksella 50 vuoden aikana. ss. 8-16.

Vuoden 1916 lopulla oli asuntoja 11:lle virkailijalle, 15:lle työnjohtajalle ja 73:lle työläiselle - yhteensä 286:lle yhtiöläiselle.¹ Vuonna 1937 Outokumpu Oy:llä oli jo yhteensä 2848 henkilöä (työntekijät perheineen) huollettavanaan² ja se yritti kuumeisesti etsiä oikeata ratkaisua asunto-olojen helpottamiseksi muunmuassa linja-autoliikennettä sekä omakotirakentamista tukemalla.

Vasten tahtoaan Outokumpu Oy joutui rakentamaan paikkakunnalle kaivosyhdyskunnan. Pitääkseen työläisensä se joutui myös huolehtimaan alueen palveluista, joihin kuuluivat kunnallistekniikka, sairaala, urheilutoiminta, lasten koulu-olot ja niin edelleen.³ Nämä edellä luetellut palvelut alettiin mieltää kunnan hoidettaviksi vasta 1950-luvulta lähtien.

1.2. TEHTÄVÄ

Outokumpu Oy omisti 1980-luvun alussa noin 300 asuntoa Outokummun kaupungissa. Yhtiön asunto- ja yhdyskuntapolitiikka on muuttunut ratkaisevasti 1960-luvulta lähtien, jolloin asuntoja yhtiön omistuksessa oli yli 700 kappaletta.⁴ Nykyisin Outokumpu Oy:n vilkkaimmilla kausillaan rakentamista taloista suuri osa on purettu uuden yhdyskuntarakentamisen tieltä ja osa on tuotannon vähennyttyä myyty omistusasunnoiksi etupäässä entisille ja nykyisille työntekijöille. Yhtiön asuntotuotantoa omimmillaan näkee lähes ainoastaan Kyykerin kaupunginosan museokorttelissa.

Tältä pohjalta aion työssäni selvittää yhtiön rakennustoimintaa sen vilkkaimpana kautena sota- ja sotakorvausvuosina, sekä 1950-lukua, jolloin oli hiljaisempaa.

---

1. Outokumpu Oy:n vuosikertomus 1917.

2. Mäkinen, Eero (yhtiön toim.joht. 1921-53), Asunto-olot Outokummulla. OuSan 1937:2.

3. Kuisma, s.427. Kts. myös Outokummun Sanomat esim. vuosikerta 1938.

4. Kuisma, s.428.

Aikarajaukseni alku- ja päätösvuodet 1939 sekä 1960 ovat molemmat merkittäviä muutoskohtia yhtiön asuinrakennustoiminnassa. Talvisodan tuotantopaineet ja työvoimapula pakottivat yhtiön suosimaan vuokratuotantoa, kun taas 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa painopiste siirtyi jälleen omakotirakentamisen suuntaan.

Työni ensimmäisessä pääluvussa aion selvittää yhtiön asuinrakentamisen liiketaloudelliset sekä sosiaaliset näkökulmat. Toiseksi käsittelen työsuhde-asunnon merkitystä sosiaalisena etuna yhtiöläisen kannalta.

Toisessa pääluvussa käsittelen itse asuntotuotantoa. Aluksi perehdyn rakennustuotannon määrien vaihteluihin ja kehitykseen edellämainitulla aikavälillä. Toiseksi esittelen rakennusalueet ja alueelliset erot - erot työläisten sekä virkailijain asuntojen välillä ja asuntojen mukavuudet. Viimeisenä käsittelen omakotirakennustuotantoa yhtiön piirissä.

Viimeinen päälukuni koskettelee talvisodan siirtolaisten osuutta Outokumpu Oy:n palveluksessa ja heidän asuttamistaan yhtiön toimesta.

1.3. LÄHTEET

Lähdeaineiston osalta työni runko muodostuu Outokummun kaivoksen vuosikertomuksista, jotka on sijoitettu Outokumpu Oy:n keskusarkistoon Outokummussa. Vuosikertomuksista olen poiminut tiedot rakennus- ja sosiaali-osastojen vuosiraporteista, jotka pelkän numeerisen tiedon lisäksi sisältävät toteutettujen tai toteutettavien toimenpiteitten arvostelua ja selvityksiä asuntopolitiikan suuntaviivoista. Asuntojen koko- ja rakennuskustannustiedot paljastavat eroja työläisten ja virkailija-asuntojen välillä. Haittapuolena vuosikertomuksissa on tietojen vaihtelevuus eri vuosina, esimerkiksi maksettuja omakotilainoja ei ole tilastoitu ennen vuotta 1945. Osin vaihtelevuus johtuu siitä, että vuoteen 1943 saakka kaivoksen vuosikertomus sisältyi

koko yhtiön vuosiraporttiin ja tästä eteenpäin erilliseen Outokummun kaivoksen vuosikertomukseen.

Outokummun Sanomista olen täydentänyt tietojani omakotirakentamisen osalta. Sanomissa on käsitelty myös vuokra-asuntotuotantoa ja sotavuosilta on muutama siirtolaisia koskeva artikkeli. Outokummun Sanomat on Outokumpu Oy:n henkilöstölehti, jonka ilmestyminen alkoi vuonna 1937 jatkuen edelleen. Koska lehti on yhtiön julkaisema, se on usein Outokumpu Oy:n johdon mielipiteitä heijastava artikkeleissaan.

Tutkimuskirjallisuuden osalta Huttusen - Sivosen Kuusjärven - Outokummun historia antaa tietoa kunnan asukasmäärästä sekä siirtolaisten vaiheista Kuusjärven sijoituskunnassa. Markku Kuisman Outokumpu Oy:n historia valmistui yhtiön 75-vuotis juhlan aikoihin 1985. Teos on yhtiökeskeisesti ajatteleva, mutta antaa hyvää tietoa yhtiön alkuvaiheista. Myös tilastotieto sosiaali- puolelta on käyttökelpoista.

Ritva Miettisen tutkimus työvään asunto-oloista on käyttökelpoinen asuinrakennustietoja hankkiessa sotaa edeltävältä ajalta. Miettisen työssä ei ole tarkkoja lähdeviitteitä. Se on laadittu kotiteollisuusopettajaopistolle, jolloin viitteitä ei ole ehkä vaadittu. Tellervo Nopan asumisviihtyvyytutkimus sen sijaan on tehty Tampereen yliopiston sosiologian laitoksella ja se kohdistuu ainoastaan toimihenkilöperheisiin. Tutkimus on haastattelupohjainen ja antaa tietoa asuntojen varustetasosta sekä yhtiön 1950- ja 1960-luvuilla suoritetun saneeraustyön tuloksista asumisviihtyvyytenä.

Lopuksi olen haastattelemalla kahta entistä yhtiöläistä yrittänyt hahmotella työntekijöitten mielipidettä Outokumpu Oy:n asuntopolitiikasta. Erkki Romppanen osallistui yhtiön rakennusohjelmaan sähkömiehenä. Urho Beloff vuorostaan on Pitkärannan siirtolainen ja tuli yhtiön palvelukseen kaivosmieheksi vuonna 1948.

2. ASUINRAKENTAMINEN - SOSIAALITYÖTÄ VAI LIIKETOIMINTAA

2.1. VAIHTOEHDOT TYÖVÄENASUNNOILLE

Jo toimintansa alkuvaiheessa Outokumpu Oy joutui pohtimaan työläistensä sijoittamista paikkakunnalla. Arvioitua noin 30 vuoden louhinta-aikaa pidettiin liian lyhyenä varsinaisen kaivosyhdyskunnan perustamiselle, minkä vuoksi pääasiallinen työvoima rekrytoitiin lähiympäristön maataloista. Ajateltiin, että kaivoksen ehdyttyä työläiset voisivat palata hankkimaan elantonsa peltotilkustaan. Yhtiön ei myöskään tarvinnut huolehtia asunnoista tässä ratkaisumallissa. Talonpojat osoittautuivat kuitenkin varsin epäluotettaviksi pääasiallisena työvoimana elinkeinonsa luonteen vuoksi; kaivostyöstä irtisanouduttiin keväällä peltotöiden takia ja pestauduttiin uudelleen syksyisin.¹

Työvoimaa oli silti saatava ja sitä päätettiin tuoda kauempaa. Siirtotyöläisiä varten kasattiin hätäisesti ja pienin kustannuksin ahtaita parakkiasuntoja.² Myös omakotirakentamiseen houkuteltiin edullisilla maanvuokraus- ja lainasopimuksilla, mikä kostautui silloin tällöin lainojen ja kuoletusten takaisinmaksu-ongelmina.³ Vuodesta 1938 lähtien työläisiä alettiin tuoda lähikylistä töihin linja-autoilla. Tultiin siihen tulokseen, että vaikka asuntoihin sijoittaminen takaa varmemmin työvoiman saannin, se aiheuttaa liian suuria kustannuksia ja sosiaalisia ongelmia.⁴ Talvisota nosti tuotannon huippuunsa ja valtava työvoiman tarve pakotti yhtiön pyörittämään asuntopolitiikkansa nopeasti vuokra-asunto-tuotannon linjoille.

---

1. Kuisma, s.212.

2. Miettinen, ss.8-10.

3. OuSan, 1941:1, Omakotitalot Outokummussa, ss.20-21.

4. VK 1943.

Omaa rakennusosastoaan Outokumpu Oy piti suurena rasitteena ja osaston tehtäviin kuuluivatkin lähinnä huolto- ja korjaustyöt. Rakennusosasto oli sosiaalinen osasto, koska nk. vajaakkyinen työvoima siirrettiin varsinaisessa tuotannossa palveltuaan rakennusosastolle eläkkeellepääsyä odottelemaan. Varsinaisessa rakennustoiminnassaan Outokumpu Oy pyrki urakoimaan, mutta sota-aikana yhtiö joutui rakentamaan myös itse materiaalipulan ja toimitusvaikeuksien takia. Tuotannon vakiintumista toivottiin, jotta työvoima vakiintuisi ja rakennusosasto voitaisiin lakkauttaa.¹

2.2. TYÖSUHDEASUNTO SOSIAALISENA ETUNA

Vuonna 1937 Outokumpu Oy perusti työntekijöilleen huoltokonttorin, jonka tarkoituksena sääntöjen mukaan oli "edistää jäsentensä keskuudessa säästäväisyyttä ja järkipäätä taloudenhoitoa, sekä olla heille apuna heidän järjestäessään taloudellisia ja raha-asioitaan".² Outokummun Sanomien ensimmäisessä numerossa olleessa artikkelissa huokui huoli myös siitä, että tuhlavaiset työläiset käyttivät palkkansa muuhun kuin vuokrien ja verojen maksumin. Ymmärrettävästi työntekijät eivät tunteneet suurta mielenkiintoa luovuttaa palkkaansa huoltokonttorin käsiin ja vapaaehtoisesti konttorin jäseneksi liittyikin vain noin 30% yhtiön palkkalistoilla olleista. Huoltokonttori toimi tiliperiaatteella. Tilin avaaminen oli ilmaista ja säästöistä maksettiin jopa korkoa 1% enemmän kuin Postisäästöpankissa. Alhaisesta liittymishalukkuudesta johtuen huoltokonttorin jäsenyys tehtiin pakolliseksi vuoden 1938 alusta lähtien. Työntekijöiden palkat alettiin maksaa huoltotilille, jolta perittiin kaikki pakolliset verot ja maksut, myös vuokrat.³ Myöhemmin asuntojen jako tapahtui huoltokonttorin kautta.

---

1. VK 1943.

2. OuSan 1937:1, Huoltokonttori.

3. OuSan 1937:3, Huoltokonttori, s.7.

Outokumpu Oy on kyennyt vähentämään moninaisia sosiaalisia kulujaan vasta 1950-luvulta lähtien, jolloin tuotanto vakiintui ja uudisrakentaminen alkoi tyrehtyä. Vuonna 1960 yhtiön asunnoissa asui 38,1% työntekijöistä - vuonna 1982 enää 10%¹. Seuraavasta listasta ilmenee yhtiön irroittautuminen sosiaali- palveluiden verkostosta Outokummussa.

Viemärit ja vesijohdot	1957
Puutarha ja maatila	1958
Sähköjohdot	1961
Sairaala	1964
Kirjasto	1974
Mustikkakorven sauna	1978
Palokunta, ambulanssi	1980
Yleinen sauna	1983

Lähde: Kuisma, OUTOKUMPU 1910-1985. s.428.

---

1. Kuisma, s. 428.

3. OUTOKUMPU OY:n ASUINRAKENNUSTUOTANTO 1939 - 1960

3.1. VUOKRA-ASUNTOTUOTANNON MÄÄRÄLLINEN KEHITYS

Alkanut talvisota pakotti Outokummun kaivoksen lisäämään tuotantoaan 50%:lla. Työvoimaa saadakseen yhtiön oli nopeasti järjestettävä asuntoja paikkakunnalle ja sotavuodet moninkertaistivat asuntotuotannon.¹ Kun vuoden 1939 lopussa yhtiö omisti 215 asuntoa, oli lukumäärä vuoden 1946 lopussa 610 asuntoa. Impilahden siirtolaiset lisäsivät asuntorakentamisen paineita ja heille rakennettiin Mustikkakorpeen uusia asuntoja 21 kappaletta. Sotavuosina jouduttiin tinkimään lähinnä virkailijoitten asuntojen koosta. Liki 86% yhtiön asunnoista oli keittiön ja huoneen tai keittiön ja 2 huoneen asuntoja, joiden pinta-ala vaihteli 35 - 60 m²:n välillä. Myös rakennuskustannukset kohosivat huimasti sota-aikana. Kun ennen sotaa kustannukset olivat noin 278 mk/m³, sodan päättyessä ne olivat nousseet 2 210 mk:aan/ m³.²

Sotavuosina rakennettiin yli 300 asuntoa. Suurin osa Mustikkakorpeen, joka rakennettiin täyteen vuosina 1942-1944. Alueelle nousi yhteensä 46 kappaletta 2-4 perheen taloa aittoineen, kellareineen ja käymälöineen.³ Seuraavaksi tiilattiin Ahlströmiltä 40 kappaletta 4.43 tyyppin kahden perheen asuntoja pinta-alaltaan 42 m²/asunto. Suurin osa eli 28 kappaletta pystytettiin Räsälänmäelle ja loput Kaasilaan. Teitä asuinalueille tehtiin rakentamisen myötä; vuonna 1945 esimerkiksi tehtiin 970 m valmista ja 810 m keskeneräistä tietä. Ajouradan leveys oli 5 metriä, eikä jalkakäytäviä tehty.⁴ Hyvän käsityksen sotavuosien rakentamisen laajuudesta saa liitteestä 2.

-
1. OuSan 1947:1. s. 18. Katso liite 1.
  2. OuSan 1941:1. s. 7.
  3. VK 1940-42, Miettinen, s. 15-17.
  4. VK 1945, ss. 85-87.

Peritty vuokra oli työsuhdeasunnoissa alhainen - myös työntekijöitten mielestä.¹ Tyytyväisyyttä yhtiön järjestämiin asunto-oloihin kuvastaa myös se, että kun vuonna 1936 yhtiön asunnoissa asui 17% työntekijöistä, oli luku kymmenen vuotta myöhemmin jo noin 50% 1500:sta yhtiön palveluksessa olleesta.² Urho Beloffin mukaan vuokra oli hänen kohdallaan 1940-luvun lopulla 7 mk/kk 39 m² suuruudessa asunnossa, palkkaa hän sai tuolloin noin 16 000 markkaa/kk sen ajan rahassa mitattuna.³ Vuokraa voi pitää lähes nimellisenä.

Asuntojen lisäksi yhtiö huolehti myös monista asumiseen liittyvistä asioista. Se ylläpiti kahta yleistä saunaa Kyykerillä ja Mustikkakorvessa (liite 2) Saunojen yhteydessä oli myös pesutupa, mankelointi- ja kuivaustilat. Yläkerrassa oli Kyykerin saunassa mm. kokoustiloja ja Mustikkakorvessa voimistelu- ja majoitustilat.⁴ Sauna- ja pesutupavuoroista yhtiö peri nimellisen muutaman pennin maksun.⁵ Mustikkakorven sauna oli toiminnassa 1970-luvulle saakka, jolloin se purettiin. Kyykerin sauna kunnostettiin tällä vuosikymmenellä malminetsintä tiloiksi.

Koska suuri osa Outokumpu Oy:n vuokra-asunnoista oli vielä 1940- ja 1950-luvuilla puulämmitteisiä, se toimitti vuokralaisilleen halkoja hyvin edulliseen hintaan. Sota-aikana myös heinärehu ja perunansiemenillä tehtiin kauppa.⁶ Aina 1950-luvulle saakka osa työläisistä piti 1-2:ta lehmää turvatakseen perheen maidonsaannin. Navetan pitäminen loppui, kun maitoa alettiin saada kaupoista.⁷ Yhtiöllä oli myös oma maatila, joka tuotti mm. juureksia ja vihanneksia outokumpulaisten tarpeeseen. Aina näihin päiviin saakka yhtiö on jakanut halukkaille työntekijäperheille 1/2-1 aarin peruna- ja juurikaasmaita.⁸

---

1. Haastattelu: Erkki Romppanen, Urho Beloff.

2. OuSan 1947:1, Outokummun kaivoksen rakennustoiminnasta. s. 18.

3. Haastattelu: Beloff.

4. VK 1945. s. 87.

5. Haastattelu: Romppanen

6. VK 1945. s. 78.

7. Haastattelu: Romppanen.

8. VK 1945. s. 78, OuSan 1947:3-4. s.46.

Heti sodan jälkeen kärsittiin materiaalipulasta rakennustoiminnassa. Mm. sementistä ja lankanauloista oli pulaa, mistä johtuen taloja jouduttiin tekemään hirrestä kivijalan päälle. Alueita ei myöskään voitu viemäroidä sementin puutteesta johtuen. Kellarit jouduttiin esimerkiksi 1946 Räsälänmäelle rakennettuihin taloihin tekemään kumpukellareiksi talojen viereen. Rakennusosasto joutui rakentamaan talot itse, sillä tehdasvalmisteisia taloja ei enää saanut. Vaikean asuntopulan helpottamiseksi ostettiin puolustusvoimilta 12 kappaletta levyparakkeja kooltaan 6 x 12 metriä, joista korjattiin pienasuntoja pahimpaan hätään.¹

1940-luvun lopulla alkoi hiljaisempi vaihe uudisrakentamisessa. Vuonna 1949 valmistui Kyykerille kaksi kivistä kerrostaloa sementtipulan hellitettynä.² Kahta vuotta aiemmin valmistuivat viimeisimmät varsinaiset työväenasunnot Apteekinkadun varrelle. Taloja nousi 15 kappaletta ja niiden kustannukset olivat noin 2 200 mk/m³.³ 1950-luku oli rakennusosastolle lähinnä korjaustöiden aikaa. Vanhoja asuntoja saneerattiin ja mm. hellahuoneita yhdisteltiin isommiksi asunnoiksi asukkaitten valitettua ahtautta. Lisäksi korjattiin ulkokuorauksia ja kattoja, sekä tehtiin myös vesijohto- ja viemärintitöitä.⁴ Vuonna 1956 on laadittu seuraavanlainen arviointi yhtiön vuokra-asuntojen kunnosta.

---

1. VK 1946. s. 101.

2. VK 1948. s. 111, VK 1949. s. 160.

3. VK 1947. s. 132.

4. VK 1954. s. 206, VK 1960. s. 160.

VUONNA 1956 LAADITTU SELVITYS VUOKRA-ASUNTOJEN KUNNOSTA SEKÄ KORJAUSTOIMENPITEISTÄ

<u>rakentamisaika</u>	<u>as. l.määrä</u>	<u>as. kunto</u>
ennen 1910 rak.	6 kpl	lahoja ja huonokuntoisia - eläkeläisille
1910 - 1932	54 kpl	kasarmimaisia ja huonokuntoisia
1933 - 1939	97 kpl	hyviä, osa työnjohtajilla
1940 - 1944	189 kpl	rakenteet heikkoja, kunnostetaan
1945 - 1948	258 kpl	ahtaita huoneistoja
1952 - 1955 ^o	12 ^o kpl	hyviä ^o Vuonna 1955 ei rakennettu uusia asuntoja

Lähde: Outokummun kaivoksen vuosikertomus vuodelta 1956.

1950-luvun lopulla yhtiö ei enää itse rakentanut, vaan rakennutti S.A. Ter-
volla 4 rivitaloa eli yhteensä 32 asuntoa virkailijoille vuosina 1957 - 1960.¹
Outokumpu Oy aloitti virallisen saneerausohjelman vuonna 1962² ja Vuonoksen
kaivoksen avaaminen aloitti jälleen uuden rakennuskauden Pohjoisahon ja Kaa-
silan vielä tuolloin rakentamattomille alueille.

3.2. VUOKRA-ASUNTOJEN LAATU JA MUKAVUUDET

Outokumpu Oy:n rakentamat asunto-alueet ovat ulkonäöltään varsin erilaisia.
Vanhin Kyykerin seutu on väljään rakennettu, luonnonläheinen puutaloalue, ku-
ten samanikäinen Raivionmäkikin. Pääasiassa sotavuosina rakennetut Mustikka-
korpi ja Kaasila puolestaan ovat tiheään rakennettuja, mikä on otettu huo-
mioon jo talotyyppejä valitessa. Mustikkakorven talot ovat matalia ja aitat
ja käymälät on sijoitettu lisäsiipiin. Sota-ajan asunnot olivat myös huono-
laatuisempia ja niissä asuvilta perittiin alhaisempaa vuokraa., kunnes asun-
toja 1950-luvulla alettiin remontoida.³

1. VK 1957. s. 195, VK 1960. s. 161.

2. Noppa, Tellervo, Toimihenkilöperheiden viihtyvyys. s. 15.

3. Miettinen, s. 20.

Entisen asukkaan mukaan asunnon huonokuntoisuus ilmeni mm. kovana vetona, "verhot heiluivat ja vaatteet jäätyivät komeroihin."¹ 1940-luvun lopulla yhtiö rakensi viimeiset työväenasunnot. Uusia asunnonhakijoita ei juuri ollut, vaan yleensä asuntoja kyselivät perhettä perustavat poikamiehet tai muuten asuntoonsa tyytymättömät yhtiöläiset.²

Virkailijoitten ja työnjohtajien asunnot olivat erillään työntekijöitten asunnoista. Ennen sotia rakennettu Kyykeri on tyypillinen työläisasuntoalue 2-4:n perheen taloineen, kun taas vieressä olevaan Raivionmäkeen rakennettiin kookkaita virkailijoitten ja yhtiön johdon asuintaloja. Asuntojen koot vaihtelivat työläisten ja muiden taloissa. Seuraavassa taulukossa näkyy asuntojen koko huoneluvun mukaan.

OUTOKUMPU OY:n VUOKRA-ASUNTOJEN LUKUMÄÄRÄ JA JAKAUTUMINEN ASUNTOJEN KOON MUKAAN
ERI TYÖNTEKIJÄRYHMILLE VUONNA 1956

	≥ 5h+k	4h+k	3h+k	2h+k	1h+k	hella huone	yhteis- maj.	yht.
virkailijat	14	17	21	9	22			83
työnjohtajat		5	13	15	16			49
työntekijät				62	371	116	9	<u>538</u> 690

Lähde: Outokummun kaivoksen vuosikertomus vuodelta 1956.

Myös asuntojen pinta-alat luonnollisesti seurasivat edellä esitettyä mallia. Virkailijoitten asuntojen keskimääräinen pinta-ala oli vuonna 1943 140 m², vastaavat luvut olivat työnjohtajien ja työntekijöiden osalta 86 m² ja 46 m².³

1. Haastattelu: Beloff.

2. VK 1960. s. 161.

3. VK 1943. s. 56.

Kaikkina aikoina yhtiöläisistä valtaosa kuului nk. työväkeen ja heitä oli enemmistö myös yhtiön asunnoissa. Tämä näkyy seuraavassa taulukossa, kuten myös kehitys eri työntekijäryhmien välillä.

OUTOKUMPU OY:n OMISTAMISSA ASUNNOISSA ASUVIEN JAKAUTUMINEN TYÖPAIKKOJEN MUKAAN
VUOSINA 1945 - 60

	-45	-50	-55	-60		-45	-50	-55	-60
virkaillijat ja työnjohtajat	93	110	130	142	auto- ja lii- kenneosastot	23	39	23	-
kaivososasto	173	311	266	248	metsä- ja maa- tal.,varasto	42	14	16	15
rikastamo ja laboratorio	38	36	29	26	malminetsintä	-	-	-	10
rakennus- osasto	60	46	44	61	sairaala	-	-	8	7
korj.paja, sähköpaja ja voima-asema	46	83	108	86	eläkeläiset	-	-	37	45

Luvut on saatu Outokummun kaivok-
sen vuosikertomuksista vv. 1945,
-50, -55, -60.

Myös asuntojen mukavuuksissa oli eroja. Kaikissa yhtiön asunnoissa oli sähköt, mutta juurikaan muita mukavuuksia työväenasunnoissa ei ollut. Vesi haettiin kaivosta ja pihan perällä oli jopa 6-8 ulkokäymälän rivi. Kaikki huonekalut pesupöydistä ja astiakaapeista lähtien jouduttiin hankkimaan itse.¹ 1940-luvulla alettiin työväenasuntoihinkin itse ostamaan sähköisiä keittolevyjä, mutta niiden käyttö kiellettiin riittämättömien sähköjännitteiden aiheuttama oikosulkuja.² Myöhemmin korjausten jälkeen sähkölaitteet sallittiin, mutta samalla työläisiltä alettiin periä erillistä sähkömaksua.³ Työväen asunnoissa lämmitettiin haloilla. Huoneissa oli kakluunit ja keittiöissä puuhellat. Yhtiö toimitti asukkailleen halkoja reilulla alennuksella normaalihinnoista.⁴ Myöhemmin 1950- ja 1960-luvuilla asuntojen korjausten yhteydessä asennettiin vesijohdot ja WC-laitteet myös työväelle.

1. Haastattelu: Romppanen.

2. ibid.

3. OK B53, Tontti- ja asuntoasioita. s. 10.

4. Haastattelut, VK 1945. s. 78.

Virkailijoitten asunnoissa oli sen sijaan jo varhain sähköhellat ja jääkaapit yhtiön asentamina. Taloissa oli jo ennen sotia keskuslämmitys ja täydellinen viemäröinti kylpyhuoneineen ja lämminvesijohtoineen.¹ Lämpö- ja valomaksuja ei toimenhaltijoilta peritty lainkaan.²

Työväen asunnoissa vakituisina seuralaisina olivat syöpäläiset; niitä oli paljon ja joka talossa. Asuntojen viisivuotisremonttien yhteydessä syöpäläisiä yritettiin torjua rikinpoltolla³ ja Outokummun Sanomissa jaettiin useaan otteeseen hävittämistietoutta⁴ Hatarat puutalot kuitenkin vetivät torakoita puoleensa.

Sosiaalista kiertoa työläisasunnoista virkailija-asuntoihin ei ollut. Vasta kun virkailijoille rakennettiin vanhentuneitten asuntojen sijaan uusia asuntoja, ovat aluksi työnjohtajat ja perässä työntekijät päässeet muuttamaan vanhoihin asuntoihin. Esimerkkinä 1940-luvun lopulla rakennetut Tehtaankadun kivitalot, joista virkailijoita 1960-luvulla muutti Pohjoisahon uudelle asuinalueelle. Nykyisin Pohjoisahon kerrostaloissa asuu työläisperheitä, kun taas rivitalot ovat vielä teknikoiden hallussa.

3.3. OMAKOTIRAKENTAMINEN YHTIÖLÄISTEN KESKUUDESSA

Outokumpu Oy aloitti omakotirakentamisen tukemisen vuonna 1928. Rakentaminen oli kuitenkin alussa nihkeätä. Kauempana asuvat eivät syystä tai toisesta halunneet luopua talostaan, eivät esimerkiksi saaneet sitä sopivalla hinnalla kaupaksi. Myös muut kustannustekijät vaikuttivat. Vuoden 1936 lopulla vain 5% työläisistä asui yhtiön maalle rakentamassaan talossa.⁵

---

1. Haastattelu: Romppanen.

2. OK B53. s. 10.

3. Haastattelu: Romppanen.

4. Esimerkiksi OuSan 1940:1, Muutamia ohjeita syöpäläisten hävittämiseksi. s. 8.

5. OuSan 1937:1.

Tontteja oli vuosina 1929 - 1937 luovutettu 47 kappaletta.¹

Kustannustekijöitä punnittuaan yhtiö ilmoitti vuonna 1937, ettei se aikoisi enää rakentaa uusia työväen asuntoja. Asuntokysymys oli saatava järjestyseen siten, että niiden, jotka eivät tyydy asumaan nykyisissä, omissa tai vuokra-asunnoissa, on ryhdyttävä rakentamaan omakotiasuntoja.² Vuosina 1937 - 39 omakotirakentaminen vilkastuikin niin, että noina vuosina rakennettiin kaikkiaan 76 omakotitaloa Kyykerin Joutenkadulle, Viitakadulle, Outolammintielle sekä Hovilan pellolle.³

Suurelta osin vilkastuminen johtui omakotirakennustoimintaan suunnatuista avustuksista. Valtio avusti rakennuskustannuksista peräti 75% halpakorkoisina kuoletuslainoina, jotka yhtiö takasi. Lisäksi yhtiön tontille rakentava sai yhtiöltä avustusta 16 000-20 000 markkaan asti rakennustarvikkeina ja myös rahana viiden vuoden takaisinmaksuajalla.⁴ Tämän lisäksi yhtiö sitoutui rakentamaan kadut omakotialueille sekä vetämään sähkövalojen ulkojohdot. Sähköä luvattiin 75:llä pennillä /kWh. Asuinrakennusten piirustuksia sai ilmaiseksi ja monet Kyykerin omakotitaloista ovat Outokumpu Oy:n rakennusmestari Richard Mansikan suunnittelemlia. Avustusasiat ja lainahakemukset hoidettiin huoltokonttorin kautta.⁵

Kaikki eivät kuitenkaan halunneet rakentaa yhtiön maille. Outokumpu Oy noudatti tarkkaa rakennusvalvontaa ja korkeita laatuvaatimuksia rahoittamillaan omakotialueilla. Osalla ei ollut tähän varaa, vaan he ostivat huomattavasti

---

1. OuSan 1937:1.

2. OuSan 1937:2.

3. OuSan 1941:1. ss. 20-21.

4. OuSan 1939:3-4. s. 38.

5. OuSan 1937:2.

kalliimmalla hinnalla tontin yksityiseltä ja rakensivat mahdollisimman halvalla. Muualle kuin yhtiön maalle rakentavalle avustukset olivat huomattavasti pienemmät. Yhtiön takaamaa valtion lainaa herui vain 50% kustannusarviosta ja yhtiö itse ei myöntänyt avustuksia lainkaan.¹

Omakotirakentaminen toi myös ongelmia mukanaan. Etenkin sotavuosina yhtiön halvoilla tonteilla keinoiteltiin myymällä yhtiön tontille rakennettu talo hyvällä voitolla. Tämä johti rakennusten jatkuvaan arvonnousuun. Keinottelua yritettiin torjua yhtiön toimesta myöntämällä tontti samalle henkilölle vain yhden kerran.² Toisena ongelmana mainitaan lainojen ja kuoletusten takaisinmaksuvaikeudet, minkä vuoksi osin huoltokonttoriin liittyminen tehtiin pakolliseksi.³

Sodan loppuvuosina omakotirakentaminen jälleen hiljeni. Materiaalipula hankaloitti rakentamista eikä vesijohto- ja viemäröintitöitäkään voitu toteuttaa.⁴ Suurin syy oli kuitenkin se, että Outokumpu Oy aloitti itse mittavan vuokra-asuntotuotannon, mikä vähensi työntekijöiden haluja sijoittaa rasittavaan oman talon rakentamiseen.

Sotien jälkeen rakennustoiminta jälleen elpyi erityisesti Arava-lainoituksen ansiosta. Outokumpu Oy oli jo vuonna 1944 hankkinut omistukseensa Pekkalan tilan, josta lohkottuja tontteja alettiin jakaa vuokralle vuodesta 1949 alkaen. Alueelle valmistui 26 omakotitaloa vuoteen 1955 mennessä, jolloin alue oli rakennettu täyteen.⁵ Vuonna 1958 myös Pekkalankatu oli valmiiksi rakennettu ja tontit myytiin talojen omistajille 15-20 markan neliöhintaan.⁶

---

1. OuSan 1939:3-4. s. 38.

2. OuSan 1941:1. s. 20-21.

3. VK 1943. s. 53.

4. Miettinen, s. 23.

5. VK 1955. s. 2.

6. Miettinen, s. 23.

4. SIIRTOVÄKI OUTOKUMMUSSA

Kansanhuoltoministeriön määräyksestä 23.11. 1939 tuli Kuusjärven kunnasta siirtoväen sijoituspaikka. Määräyksen mukaan piti kuntaan sijoittaa pakollisesti 748 henkeä, mutta loppujen lopuksi tämä määrä ylittyi reilusti. Vuoden 1939 loppuun mennessä pakollisesti siirrettyjä 11:stä kunnasta oli yhteensä 232 henkeä, etupäässä Impilahdelta ja Vanamosta. Lisäksi vapaaehtoisesti siirtyi evakkoon Kuusjärvelle mm. joensuulaisia, helsinkiläisiä, käkisalmelaisia ja viipurilaisia yhteensä 31 henkilöä. Impilahtelaisten enemmistöstä johtuen siirrettiin Impilahden seurakunnan kirkkoherranvirastokin Kuusjärvelle.¹ Jatkosodan jälkeen siirtolaisvirta vain kasvoi ja 1940-luvun lopulla siirtolaisia oli jo liki 1600 henkeä eli 14 prosenttia kunnan asukasluvusta.²

Outokumpu OY:lle siirtolaiset olivat tervetullut apu vallinneeseen työvoimapulaan. Kaivoksen huoltopäällikkö P. Turtola käsitteli 12. 1. 1941 pitämässään radiopuheessa siirtolaisten sijoittumista yhtiön leipiin. Vuonna 1941 yhtiön palveluksessa oli n. 200 siirtoväkeen kuuluvaa, kun heitä Kuusjärvellä tuolloin oli 1600 henkeä eli noin 400 perhettä. Työntekijöistä moni oli entisiä Pitkärannan kaivoksen työntekijöitä ja siten ammattitaitoisia. Siirtolaisia pyrittiin sijoittamaan heille tuttuihin tehtäviin, mutta osa joutui opettelemaan esimerkiksi porarin ammatin.³

Asuntotilanne oli vaikea, eikä yhtiö aluksi järjestänyt siirtolaisille niitä erikseen. Olot kävivät kuitenkin sietämättömiksi, mm. navetoissa ja havumajoissa jopa asuttiin.⁴ Vuonna 1940 syksyllä valmistuivat erikokoisesti siirtolaisille valmistetut talot, yhteensä 21 kappaletta yhden

---

1. Kuusjärven kunnan kunnalliskertomus v:lta 1939. ss. 45-46.

2. Huttunen - Sivonen, s. 285.

3. OuSan 1941:1. Siirtoväen huollosta ja aseveliyhdistyksen toiminnasta. P. Turtolan radiopuhe 12.1.1941. ss. 5-7.

4. OuSan 1941:1. s. 7.

perheen asuntoja. Näistä taloista molemmat haastateltavat kertoivat, että ne olisivat Ruotsin viranomaisten siirtolaisille lahjoittamia, mutta yhtiön papereissa tästä ei ole mainintaa.¹ Talojen yksikköhinta oli vuoden 1940 vuosikertomuksen mukaan 89981,75 markkaa ja irtaimistoinen talot tulivat maksamaan liki 2,5 miljoonaa markkaa.² Talot pystytettiin Mustikkakorven ympäristöön ja ne poikkesivat muista yhtiön asunnoista jonkin verran. Asuintalon yhteyteen oli rakennettu aitta, puuvaja ja käymälä, kun ne yleensä rakennettiin muualle. Siirtolaisia varten talot olivat valmiiksi kalustetut. Tuvassa oli pesupöytä altaineen, kaksi sänkyä, kaksi penkkiä, pöytä ja tuoli. Tuvan lisäksi taloissa oli kaksi kamaria lämmitysuneineen.³ Koko asunnon pinta-ala oli 47m².⁴ Asukkaita eivät kalusteet miellyttäneet, vaan he halusivat kalustaa itse kotinsa. Asuntopulan vuoksi myös Viurusuon kesäparakki kunnostettiin talveksi kahdeksalle perheelle tilapäisasunnoksi.⁵

Vaikka siirtolaiset kevensivät työvoimapulaa ja työntekijöitä houkuteltiin kauempaakin ilmaisen kaivossopan voimalla,⁶ tunsivat myös siirtolaiset hyötyneensä uusista työpaikoista ja asunnoista. Sitä osoittaa Outokummun Sanomissa julkaistu siirtolaisien kiitoskirjoitus.⁷ Kirjoittaja kiittää Outokumpu OY:tä siitä, että se on sijoittanut siirtolaisia töihin ja antanut asuntoja, mikä on suuresti helpottanut siirtolaisten sijoittumista paikkakunnalle. Vaikeuksia sopeutumisessa on varmasti ollut, sillä mm. isäntäperheiden ymmärtämättömyyttä valitettiin ja siirtolaisten tapoja oudoksuttiin, niin kuin muuallakin Suomessa.⁸

---

1. Haastattelut.

2. VK 1940. ss. 31-32.

3. OuSan 1940:6. ss.68-69.

4. VK 1940. s. 32.

5. OuSan 1941:1. s.7.

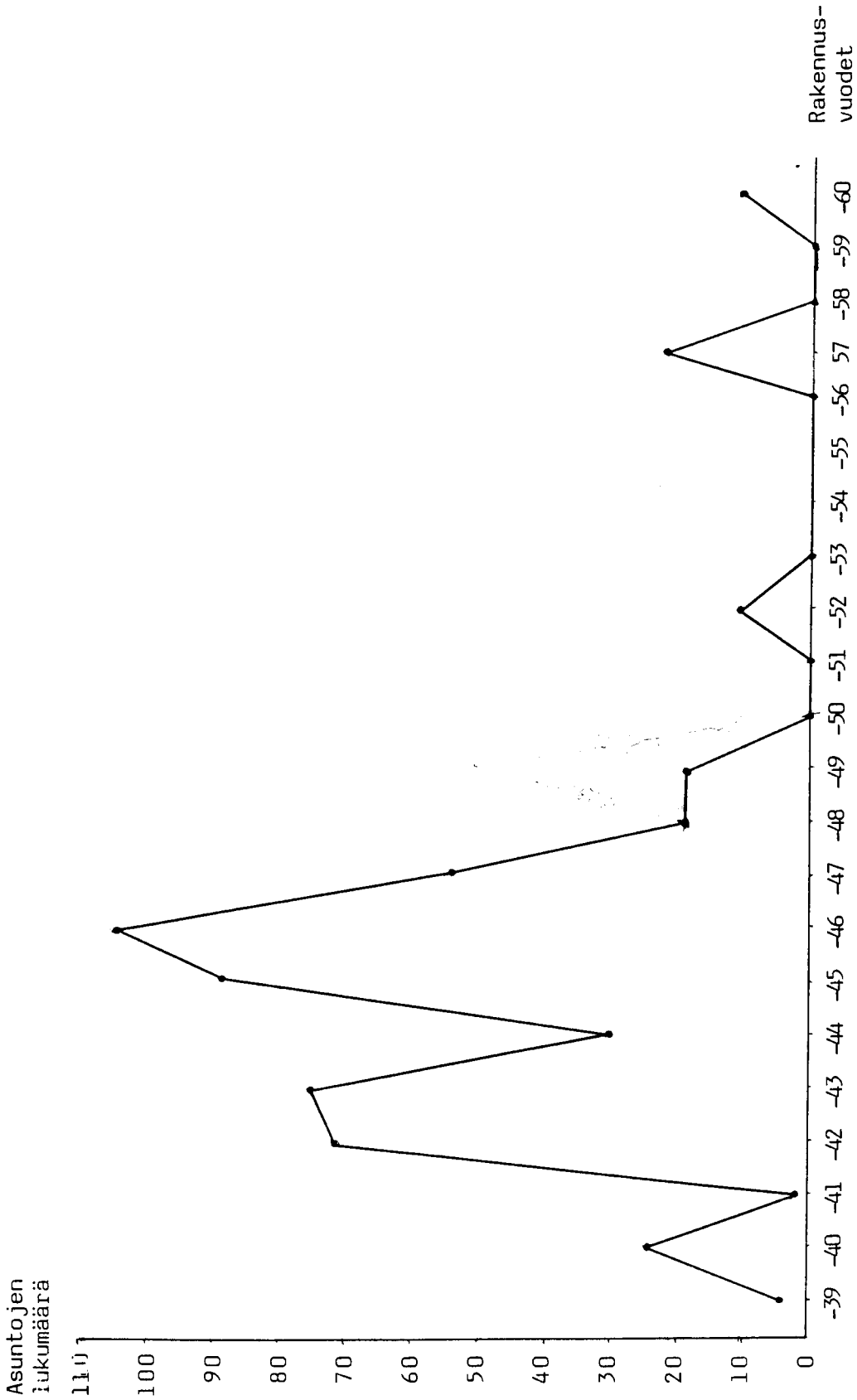
6. Haastattelu: Beloff.

7. OuSan 1941:1. s. 2.

8. Haastattelu: Beloff.

LIITE 1

OUTOKUMPU OY:n ASUINRAKENNUSTUOTANTO VUOSINA 1939 - 1960

Lähteet: Outokummun kaivoksen vuosikertomukset
1939 - 1960 sekä Outokummun Sanomat, no 1
huhtikuu 1947.

ennen vuotta 1939 rakennetut talot

vuosina 1939 - 1945 rakennetut

vuosina 1946 - 1960 rakennetut

omakotialueet

yleiset saunat: Tehtaankadun sauna,
rakennettu 1936.

Luhtakadun sauna,
rakennettu 1945.

kumpu B:n sortuma-alue◇

◇ Vuonna 1950 sortui kumpu B:ksi kutsuttu tunneli, minkä seurauksena taloja vajosi kuiluun. Henkilövahinkoja ei sattunut ja alueelta siirrettiin kaksi vahingoittumattomana säilynyttä taloa Lavakadulle. Outo-kummussa mm. Raivionmäki sekä Joensuuntien ympäristö ovat alueita, joille ei enää saa rakentaa sortumavaaran vuoksi.

OPU OY:n VUOKRA-ASUNTOJEN LUKUMÄÄRÄ JA JAKAUTUMINEN ASUNTOJEN KOON MUKAAN
 TYÖNTEKIJÄRYHMILLE VUONNA 1956

	≥ 5h+k	4h+k	3h+k	2h+k	1h+k	hella huone	yhteis- maj.	yht.
Virkailijat	14	17	21	9	22			83
työnjohtajat		5	13	15	16			49
työntekijät				62	371	116	9	<u>538</u> 690

Lähde: Outokummun kaivosksen vuosikertomus vuodelta 1956.

LÄHDELUETTELO

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Outokumpu Oy:n keskusarkisto (OKKA). Outokumpu.

Outokummun kaivoksen vuosikertomukset 1917, 1939 - 1960.

OK B53. Tontti- ja asuntoasioita.

PAINETUT LÄHTEET

Kuusjärven kunnan kunnalliskertomus vuodelta 1939.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Huttunen, Veikko - Sivonen, Tuovi Kuusjärven - Outokummun historia.
Joensuu 1974.

Kuisma, Markku, Kuparikaivoksesta suuryritykseksi.
Outokumpu 1910 - 1985. Forssa 1985.

Miettinen, Ritva, Työväestön asunto-olojen kehitys Outokummun kaivoksella 50 vuoden aikana. Eri-tyistyö. Helsinki 1961.

Noppa, Tellervo, Toimihenkilöperheiden viihtyvyys Outokumpu Oy:n asunnoissa Outokummussa. Sosiaalipolitiikan pro-gradu-tutkielma. Tampere 1968.

Raunio, Antti, Outokumpu Oy. Tutkimuksella tuloksiin - malmeista metalliksi. Helsinki 1970.

LEHDISTÖ

Outokummun Sanomat. Henkilöstölehti. 1937- .

HAASTATELUT

Beloff, Urho, ent.kaivosmies. Haastattelu 21.1.1988:

Romppanen, Erkki, ent.sähkömies. Haastattelu 6.1.1988.